حضرت مخدوم محمد امين ثالث صديقي قريشي هالائي رحمة الله عليه[241]

(1254-1303هه/1838-1886ع)

حضرت مخدوم محمد امين ثالث عرف پڪن ڏڏي سائين رحمة الله عليه جن انهن ٻڍارن بزرگن مان هئا جن جي روحاني فيض، بيشمار دلين کي اسلام جي نُور سان منور ڪيو ۽ سوين سينن کي عشقِ محمد صلي الله عليه وسلم سان سيراب ۽ سرشار ڪري ڇڏيو.

پڪن وارا صاحب، نهايت جاذبِ نظر ۽ پُرڪشش شخصيت جا مالڪ هئا. الله ۽ رسول صلي الله عليه وسلم جو عشق، فقيري ۽ شاعري ورثي ۾ حاصل ٿين. ننڍي هوندي بادشاهن واري زندگي بسر ڪيائون جڏهن رمي راهونڊ ڏي هليا ته انهن مصنوعي ۽ مادي شين جي ڪا به وقعت ڪا نه رهي. راهونڊ تي[242] رهڻ واري دور ۾ وٽن وقت جا وڏا عالم، پير فقير رهاڻ ڪرڻ ۽ فيض حاصل ڪرڻ ايندا هئا. سندن پُر بهار هستيءَ جي طفيل راهونڊ جهڙو تاريڪ ۽ واريا سو علائقو به روشن ۽ آباد ٿي ويو.

وري شالَ وطن ۾ سي آديسي اچن
رنگ لڳي راهونڊ ۾ محبت مچ مچن

---

[241] مولانا دين محمد وفائي (ولادت: 4_ اپريل 1894ع/ وصال: 11 اپريل 1950ع). مشاهيرِ سنڌ جلد اول ص: 174 تي، عاليجناب حضرت مخدوم محمد امين ثالث عرف پڪن ڏڏي بن حضرت مخدوم محمد زمان رابع رحمة الله عليه جو ذڪر ڪندي کين حضرت مخدوم محمد امين ثاني بن حضرت مخدوم محمد زمان ثالث رحمة الله عليه جاٽايو آهي، جيڪو درست ڪونهي. حقيقت ۾ حضرت مخدوم محمد امين ثاني ولد حضرت مخدوم ميان پنليڏو، حضرت غوث الحق مخدوم نوح رحمة الله عليه جن جو يارهون نمبر سجّاده نشين ۽ صاحبِ تذڪره حضرت مخدوم محمد امين ثالث عرف پڪن وارن صاحبن رح جا ڏاڏا هئا. سندن انتقال 24 ڊسمبر 1836ع تي ٿيو.

[242] ڏسو ضميمو 5.

Gul Hayat Institute

طالب مولا مردسي ڏسيو اکيون ٽرن
واحدﷻ! مانَ ورن رمي اهي راهونڊ ۾.
مخدوم طالب المولىٰ رحمة الله عليه

پڪن وارا صاحب پنهنجي والد حضرت مخدوم محمد زمان رابع جا مريد هئا[243] ۽ سندن تربيت جو بنياد بہ والد بزرگوار جي هدايتن تي ٻڌل هئو. سندن حلقهٔ احباب، سيد حيدر شاهہ حيدر، خواجہ عبدالرحمان نقشبندي (وصال: 98_1897ع) ۽ سيد فاضل شاهہ[244] جهڙن بزرگن، عالمن ۽

---

[243] علامہ دائود پوٽي (ولادت: 25 مارچ 1896_ وصال: 22 نومبر 1958ع) ڪتاب "سرها گل" ۾ لکيو آهي تہ "پير ميان امين محمد، حضرت مخدوم نوح رحمة الله عليه جي اولاد مان وڏي هدايت وارو بزرگ ٿي گذريو آهي. خواجہ عبدالرحمان نقشبندي وٽان امانت مليس". پروفيسر محبوب علي چنا (ولادت: 12 مارچ 1922_ وصال: 22 نومبر 1977ع) ماهوار رسالي فردوس جي "حضرت مخدوم نوح نمبر" ص: 30 تي ان جي جواب ۾ لکي ٿو تہ "حضرت مخدوم صاحب، خواجہ عبدالرحمان صاحب جن جا مريد هئا؟ اهڙي ڪا بہ ثابتي حضرت مخدوم صاحب جنجي ڪتابن خواه روايتن مان نٿي ملي". مون (مصنف) ٻئي ڳالهيون پڙهڻ بعد تاريخ 14 اپريل 1992ع تي عاليجناب حضرت مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ سائين رح جن کان ان بابت پڇيو هئو. پاڻ ان وقت سندن وڏي بنگلي تي هئا ۽ جيڪو جواب ڏنائون اهو مندرجہ ذيل آهي:

"پڪن وارا صاحبَ پنهنجي والد جا مريد هئا. سندن تربيت جو بنياد بہ سندن والد جي هدايت تي ٻڌل هئو، جيڪڏهن پاڻ خواجہ صاحب جا معتقد هجن ها تہ مٿن يعني پڪن وارن صاحبن تي خواجہ صاحب جي مشرب وغيره جو اثر هجي ها. جنهن جي ڪا حقيقت ڪانهي."

[244] **سيد محمد فاضل شاهہ** رحمة الله عليه **(1836_1901ع):**

سيد محمد فاضل شاهہ بن سيد حيدر شاهہ بن سيد اسماعيل شاهہ، 1252هہ مطابق 1836ع ۾ حيدرآباد ۾ ڄائو. فارسيءَ جي تعليم مولوي ولهاريءَ کان ورتائين، مولوي محمد حسن وٽ عربيءَ جي تحصيل حاصل ڪيائين (ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ، ڪافيون جلد 1 ص: 408)، فاضل شاهہ جڏهن مڪتبن ۽ مدرسن جي محدود گهيري مان نڪتو تہ ڪيس پيٽ گذر لاءِ ڳولا ڪرڻي پئي علمي مرڪزن ۽ مجلسن ۾ حصو وٺڻ، تقريرون ڪرڻ، همعصرن سان تحريري مقابلو ڪرڻ ۽ شعر ٺاهڻ سندس شروعاتي، مشغوليون هيون (ڊاڪٽر غلام علي الانہ، منتخب ديوان فاضل ص: 6)، سائين فاضل شاهہ، انگريزن جي اڳياڙي واري زماني جو جيد عالم، مفتي، مفسر، فقيهہ ۽ شاعر ٿي گذريو آهي، سندس تعلق ٽن متشرع طريقن سان هو جن مان حضرت مخدوم نوح رحمة الله عليه هالن واري جو سهروردي طريقو بہ اچي وڃي ٿو (پروفيسر محبوب علي چنا، ڪلياتِ امين ص: 51)، سيد محمد فاضل شاهہ، حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه جو معتقد ۽ گهاٽو دوست هئو ساڻن بيحد محبّت ڪندو هئو. شروع ۾ حضرت مخدوم امين محمد ۽ سندن مشرب کان

فقيرن تي مشتمل هوندو هئو ۽ اهڙن ئي الله وارن سان سندن رهاڻيون ٿينديون هيون.

ڏسي عين الک جا ٿيا لاهوتي لالَ
صُمٌّ بُڪۡمٌ عُمۡيٌ جوڳين ٿيا جمالَ
نانگن ڪي ناسوت ۾ ٿيا قربَ ڪمالَ
حاضر ڏنا حالَ ويراڳين وصال جا
پکن ڏٺي ﷬

ولادت[245] ۽ تعليم:

حضرت مخدوم محمد امين ثالث رح 7 شعبان المعظم 1254هه مطابق 26

سخت احتزاز ڪندو هئو ۽ نهايت خراب سمجهندو هئو. جڏهن حيدرآباد شهر جو قاضي مقرر ٿيو تہ اتفاقاً پکن وارن صاحبن سان راهہ هلندي ملاقات ٿيس. اُتي ڪافي ٻيا ماڻهو بہ موجود هئا. پاڻ پکن وارن صاحبن کي بيهاري ڪانئن تصوف جا ٻتي پيچيده سوال پڇيائين. حضرت مخدوم امين محمد ﷬ جَن هڪ سوال جو نهايت مفصل ۽ ٿورن لفظن ۾ جواب ڏنو ۽ تشريح ڪئي. سيد فاضل شاهہ تي ڏاڍو اثر ٿيو ۽ زارو زار روئڻ لڳو. اڳتي وڌي اچي پکن وارن صاحبن سان مليو ۽ هميشہ لاءِ سندن قرب ۾ قابو ٿي ويو (راوي. سيد علي احمد شاهہ اجناٽي). حضرت مخدوم امين محمد صاحب عليہ الرحمہ سان بہ سائين فاضل شاهہ جو گهرو عقيدت مندانہ رستو هئو. حضرت مخدوم صاحب جن سائين فاضل شاهہ جن جي پاڙي ۾ اوستي الياس نيروڻي جي اوطاق تي گهڻي قدر اچي رهندا هئا ۽ سائين فاضل شاهہ بہ گهڻي حب سان هالن ۾ وڃيو حضرت مخدوم صاحب جن جي صحبت جو فيض حاصل ڪندو هئو. جڏهن حضرت مخدوم صاحب. دنيا جا لڳ لاڳاپا ڦٽا ڪري. هالا شهر کان پري راهوبڌ مڪان ۾ وڃي زهد ۽ رياضت ۾ مشغول ٿيا هئا. تڏهن سائين فاضل شاهہ بہ دنيا جا سڀ ڪم ڪار ڦٽا ڪري ساندهہ ٻارهن مهينا مسجد جي ڪنڊ وسائي ويٺو (محمد صدّيق مسافر. ديوان فاضل ص: 50_51) سيد محمد فاضل شاهہ ﷬ جو انتقال 67 سالن جي ڄمار ۾ 21 شعبان 1319هه (گنجينۂ اسرار سروريہ) مطابق 3 ڊسمبر 1901ع تي ٿيو.

"فرض فاضل ڪر فقيري فخر سان_ مڪر جا قانون ڪر مسمار مچ."

[245] حضرت مخدوم محمد امين ثالث ﷬ جي ولادت جي تاريخ گنجينۂ اولياءَ قلمي جي ص: 198 ۽ 250 تي 14 رمضان المبارڪ 1256 هه مطابق 9. نومبر 1840ع ڄاڻائي ويئي آهي. هتي ڪچڪول. شاعر ۽ پيغام نوح ۾ ڏنل ولادت جي تاريخ کي وڌيڪ مستند سمجهي ڏنو پيو وڃي. گنجينه اولياء. حضرت غوث الحق مخدوم نوح ﷬ جن جي پنڌرهين سجّاده نشين صاحب شريعت حضرت مخدوم ظهير الدين ﷬ جن جي حڪم ۽ نگراني هيٺ 1341هه مطابق 1923/22ع تي پراڻن قلمي نسخن تان پيٽي مرتب ڪيو ويو هئو.

Gul Hayat Institute

آڪٽوبر 1838ع تي جمعہ جي ڏينهن هالا ۾ جاوا. مٿن پنهنجي ڏاڏي جو نالو "محمد امين" رکيو ويو راهوند تي پڪا ٺاهي وڃي رهيا ان ڪري مٽ مائٽ ۽ جماعت وارا کين "پکن ڏٽي" ۽ "پکن وارا صاحب" سڏيندا هئا. آسائش سان ڀرپور زندگي کي ڇڏي فقيري آستانو وسائڻ جي سبب قديم قلمي ڪتابن ۾ سندن ذڪر "عارف باالله" ۽ "ابراهيم ادهم ثاني" جهڙن القاب سان ڪيو ويو آهي. محمد امين کان علاوه سندن ٻانگ جو ٻيو نالو "اميد علي" هئو. پراڻي خانداني دستور مطابق اُستي گلاب سومري[246] جي والده ماجده کين کير ڏنو. حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه جو ننڍپڻ هالا ۾ گذريو ابتدائي تعليم بہ هالا ۾ ورتائون. قرآن پاڪ جو علم درگاھ حضرت مخدوم نوح عليہ الرحمت جي مجاور آخوند حافظ محمد قاسم[247] وٽ پڙهيا. حضرت امين

---

[246] **اُستو گلاب ڪتي** (1843_1964):

اُستو گلاب سومرو عرف اوستو گلاب ڪتي 1259ھ/1843ع ڌاري هالا ۾ ڄائو. اجا ننڍو هئو تہ سندس والد حاجي پريل سومرو گذاري ويو تنهن ڪري ٻاراڻي وهي ۾ گهر جو سڄو بار مٿس آيو. ڀوه جوانيءَ ۾ حيدرآباد (سنڌ) مان شادي ڪيائين. 9 فرزند ۽ ٽي نياڻيون ٿيس. سندس اهليہ ۽ ٽي فرزند سندس حياتي ۾ وفات ڪري ويا. باقي پٽ ۽ ٻہ نياڻيون ڪانئس پوءِ دارالبقا ڏي راهي ٿيا. هن وقت سندس هڪڙي نياڻي حيات آهي. جنهن جي شادي حيدرآباد ۾ ٿيل آهي. اُستو گلاب. حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه جن جو ٽيج شريڪ ڀاءُ هئو عمر جو وڏو حصو سندن حاضري ڏنائين. ساڻن گڏ اٺيو ويڻو ڏينهن ۽ راتيون گذاريئين. ڪيس پکن ڏٽي رحمة الله عليه جن جا ڪيئي واقعا ۽ ڳالهيون چڱيون ياد هونديون هيون ۽ اڪثر اهي ٻڌائيندو رهندو هئو. حضرت مخدوم محمد زمان سرڪار رحمة الله عليه. حضرت مخدوم ظهير الدين رحمة الله عليه. حضرت مخدوم ميان فتح محمد رحمة الله عليه ۽ ٻيا حضرت مخدوم صاحبان سندس تمام گهڻي عزت ڪندا هئا. ڪيس مال ڌارڻ جو شوق هئو وٽس هر وقت اٽڪل 50 مينهون ۽ 100 ڪن اعليٰ قسم جون ٻڪريون هونديون هيون. اُستي گلاب. حضرت مخدوم نوح سرور رحمة الله عليه جي پنجن سجاده نشينن جو زمانو ڏٺو هو. زندگي جي آخري وقت ۾ بہ سندس نظر بلڪل چڱي هئي ۽ هر ڳالهہ صاف ٻڌندو هئو پوين سالن ۾ گردي ۾ پٿري ٿي پيس، جنهن جي آپريشن ڪراچيءَ مان ڪرايائين. سندس انتقال 12 جمادي الثاني 1384ھ/19 آڪٽوبر 1964ع تي سومر ڏينهن هالا ۾ ٿيو. سندس عمر 125 سال هئي.

[247] **آخوند حافظ حاجي محمد قاسم (وصال: 1897):**

درگاھ شريف جو مجاور آخوند محمد قاسم بن آخوند حافظ محمد حاصل. پکن وارن صاحبن جو استاد هئو. قرآن شريف جي تعليم پنهنجي والد صاحب کان ورتائين ۽

محمد سائين رح وڏي جهد ۽ رياضت سان علوم متزاولہ جي تحصيل ڪئي. ان دور جي درس نظاميہ ۾ مقام تحصيص حاصل ڪيو پاڻ قرآن، حديث، فقه ۽ تصوف جي دقيق مسئلن کي حاصل ڪرڻ ۾ خاص مرتبو حاصل ڪيائون.[248]

شادي ۽ اولاد:[249]

پاڻ چار شاديون ڪيائون. پهرين شادي نور پور وارن پيرن مان پير علي حسن وارن وٽان ڪيائون[250] هي پير صاحبان حضرت غوث الحق مخدوم

سڄي حياتي هالا ۾ رهيو. حافظ عبدالستار ولد حافظ نور محمد وارن مان شادي ڪيائين. کيس ٽي فرزند ٿيا، جن جا نالا هي آهن: 1۔ آخوند حافظ حاجي علي محمد 2۔ آخوند حافظ ولي محمد 3۔ حافظ مولوي شفيع محمد، قاضي شهر هالا. آخوند محمد قاسم پاڻ خود بہ وڏو ديندار، نيڪ، پرهيزگار ۽ صوم و صلوٰة جو پابند هئو ۽ ٽنهي فرزندن کي بہ قرآن شريف پڙهائي حافظ ڪيائين. سندس وصال 20۔ جمادي الثاني 1315هہ (گنجينۂ اسرار سروريہ قلمي ص: 49) مطابق 16 نومبر 1897ع تي ٿيو. آخوند صاحب کي درگاهہ حضرت غوث الحق مخدوم نوح سرورؒ جي پاهران الهندي طرف سندس وڏن جي مقام "حضرت مخدوم ميٺين نونڊي" ۾ دفنايو ويو.

[248] پروفيسر محبوب علي چنا، ڪلياتِ امين، ص: 18.

[249] ڪلياتِ امين ص: 19 تي ڏنل معلومات اڻپوري آهي.

[250] **نورپور وارا پير صاحبان:** ڳوٺ نور پور ضلعي نوشهروفيروز جا پير، حضرت غوث الحق مخدوم نوح سرورؒ جن جي پهرئين سجاده نشين حضرت مخدوم محمد امين اوّل رح جي ٻئي نمبر فرزند حضرت پير ميان عبدالغني رح جو اولاد آهن. اسان هالا وارن ۽ اچ شريف وارن جو ڏاڏو حضرت مخدوم ابو محمد ابوالخير رح ۽ نورپور وارن جو ڏاڏو حضرت ميان عبدالغني رح سڳا ڀائر هئا. نورپور جا پير صاحبان اڳ هالا ۾ رهندا هئا بعد ۾ هجرت ڪري موجوده ڳوٺ ۾ سڪونت اختيار ڪيائون. سندن هجرت ڪڏهن ٿي؟ اهو دريافت ڪرڻ لاءِ آئون 30 شعبان المعظم 1413هہ/ 23۔ فيبروري 1993ع تي نورپور ويس. في الوقت جيڪا معلومات ميسر ٿي سگهي انهيءَ مطابق هينئر پير ميان شير محمد عرف "شير سائين" جو فرزند پير علي نواز سيني پيرن جو وڏو آهي. "شير سائين" جي پڳ متس آهي. سندس چاچو پير ميان امام بخش عرف "ايمن سائين" ۽ ان جا ٻہ فرزند پير علي حسن ۽ پير علي گوهر بہ ساڻس گڏ رهن ٿا. پير علي نواز شادي شده آهي البتہ سندس ٻئي سوٽ غير شادي شده آهن. پير ميان شير محمد عرف "شير سائين" جو انتقال 1976۔ 1977ع ڌاري نورپور ۾ ٿيو. چون ٿا تہ اُها اسلامي تاريخ 5 شعبان هئي. نورپور وارن پيرن جو مقام سندن حويليءَ جي اُتر طرف ٿوري مفاصلي تي آهي. جتي ڪنهن بہ مزار تي ڪتبو لڳل نہ هئو ڪِن مزارن جي ڄاڻ ملي جيڪا پير

نوح رحمة الله عليه جو اولاد آهن. حضرت مخدوم محمد امين عرف پڪن ڏڻي رحمة الله عليه جن کي ٽي نياڻيون ۽ ڇهہ فرزند تولد ٿيا. سندن فرزندن جا اسمائي گرامي هي هئا:

حضرت مخدوم محمد زمان سرڪار سائين رحمة الله عليه
(1861_1913ع)

حضرت مخدوم ظهير الدين سائين رحمة الله عليه
(1863_1927ع)

حضرت پير ميان جان محمد رحمة الله عليه
(1868_؟)

حضرت پير ميان مٺن رحمة الله عليه
(1870_؟)

حضرت پير ميان فتح محمد رحمة الله عليه
(1872_1922ع)

حضرت پير ميان نبي بخش رحمة الله عليه
(1879_1888ع)

حضرت مخدوم محمد زمان سرڪار صاحبِ شريعت حضرت مخدوم ظهير الدين، ميان فتح محمد، ميان جان محمد ۽ ميان مٺن پهرئين گهر مان هئا. ميان نبي بخش ٽيئن گهر مان تولد ٿيا. حضرت پير ميان نبي بخش رحمة الله عليه جن جي ولادت کان پوءِ پڪن وارا صاحب جلدئي راهوندِ ڏي اُسريا ۽ فقيري اختيار ڪيائون.

ميان علي نواز صاحب ڏني. گنجينۂ اوليا موجب پير ميان جمن رحمة الله عليه ۽ پير ميان ربّ رکيو رحمة الله عليه سن 1880ع ۾ بقيد حيات هئا ۽ نورپور ۾ ئي رهندا هئا. پير ميان ربّ رکيي جا ٻئي فرزند پير ميان علي حسن ۽ پير ميان غلام علي بہ حيات هئا. حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه ۽ سندن فرزند حضرت ميان فتح محمد صاحب رح جي شادي خانہ آبادي انهن پير صاحبان وٽان ٿي. منهنجي ملاقات پير ميان امام بخش عرف ايمن سائين سان نہ ٿي سگهي جو سندس طبيعت ناساز هئي، باقي ٽنهي پير صاحبن، پير ميان علي نواز، پير ميان علي حسن ۽ پير ميان علي گوهر سان چڱي ڪچهري ٿي، ان کان سواءِ پير صاحبن جي مقام تي رهندڙ فقير شهمير مورو بہ مليو ان وٽان بہ معلومات ورتي وئي. مون سان پير مختيار علي شاهہ، پير ميان منصور علي، پير ميان بشير ۽ محمد صالح جت ڊرائيور گڏ هئا. اسين نورپور ۾ ٻپهرن کان ٿورو اڳ پهتاسين ۽ ٻئي ڪلاڪ ترسڻ بعد واپس ٿياسين. پروگرام مطابق رئيس علي نواز خان اُنڙ وٽ قاضي احمد ۾ ٻپهرو ڪري رات جو 8 بجي هالا پهتاسين (مصنف).

Gul Hayat Institute

سجّاده نشيني:

"والد بزرگوار ۽ مرشد حق آگاهه جي وفات سندن جواني ۾ غم انگيز جهوراٽو پيدا ڪيو. حضرت مخدوم محمد زمان رابع رحمه الله عين عنفوانِ شباب ۾ رحلت فرمائي ويا. امين سائين هن جهوري کي حوصلي ۽ استقلال سان برداشت ڪيو. درگاهه فلڪ پائگاهه جو انتظام، جماعت سروري جي تربيت جو اهتمام سندن ڪُلهي تي آيو".[251]

حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمه الله ٻارهن سالن جي ننڍي عُمر ۾ 19 صفر 1269هه/1/2 ڊسمبر 1852ع تي حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه الرحمت جن جا سجّاده نشين ٿيا. ننڍي عُمر جي باوجود وڏي تحمل ۽ بردباري سان پنهنجون سڀئي ذميداريون انجام ڏنائون. سندن سَجادگي جو عرصو 33 سالن ۽ ڪجهه مهينن تي محيط هئو انهيءَ سڄي دور جو وڏو حصو خدمت خلق ڪندي گذاريائون. زندگيءَ جا پويان چار پنج سال دنيا کي ڇڏي وڃي راهونڊ تي منزل انداز ٿيا.

سندن دستار بندي جي ڏينهن ۾ انگريزن کي سنڌ تي قبضو ڪندي نوَ سال گزري چُڪا هئا. لارڊ ڊلهوزي (1812_1860ع)[252] سنڌ جو گورنر هئو. جيڪو 1847ع کان 1856ع تائين ان عهدي تي فائز رهيو. انگريز ۽ سندن حڪومت جا ڪارندا وڏي سوچيل منصوبا بنديءَ سان سنڌ جي زبان، معاشي سماجي نظرين ۽ علمي، ادبي، سياسي مڪاتبِ فڪر تي پنهنجائپ جو انداز رکندي اثر انداز ٿيڻ لڳا هئا. انهن پنهنجا نوان رواج ۽ دستور قائم ڪيا، جن جي ڇاپ اڄا تائين سنڌ جي معاشري ۽ ثقافت تي نمايان آهي.

Gul Hayat Institute

پکن ڏٺي سائين رحمه الله سان حيدر شاهه جي ملاقات:

"مرحوم حاجي حيدر شاهه هڪ شريعت جو پابند عالم هو. جڏهن کيس معلوم ٿيو تہ سندس ڳوٺ "اڄن شاهه" جي ويجهو راهونڊ واري ڊٻ ۾

---

[251] ڪلياتِ امين، ص: 18.
[252] The New Columbia Encyclopaedia, P: 712.

حضرت مخدوم محمد امين صاحب جن دنيا کي ترڪ ڪري فقير ٿي اچي چلہ ڪشي ۾ ويٺا آهن، تڏهن شاهہ صاحب انهيءَ گس کان هالن ڏي اچڻ ڇڏي ڏنو جو خيال ڪيائين تہ بدعتي ماڻهن جو ڏسڻ بہ گناهہ آهي ۽ اتي غير شرعي رسمون هونديون. حقيقت تہ هئي بلڪل ان جي برعڪس. هالن کان جيڪو شهدادپور رستو وڃي ٿو، ان رستي سان "اجن شاهہ" ٻن ميلن کان مٿي آهي ۽ هالن کان وچون رستو جيڪو راهونڪ کان آهي، ان رستي وسيلي "اجن شاهہ" هڪ ميل مس ٿيندو. ان ڪري اڪثر اجن شاهہ جا ماڻهو راهونڪ واري گس کان هالن ڏي ايندا ويندا هئا. پڪن وارن صاحبن پنهنجو پڪو انهيءَ گس جي قريب هنيو. هڪ دفعي شاهہ صاحب هالن ڏي اچي رهيو هو، ان ڏينهن اُٺ تي چَڙهيو هو نئون، جنهن کي هي معلوم ئي ڪو نہ هو تہ ڪو شاهہ صاحب راهونڪ کان هالن ڏي ڪو نہ ايندو ويندو آهي، سو هليو آيو راهونڪ کان. شاهہ صاحب بہ ان ڏينهن هو ڪنهن پنهنجي ڌن ۾، سو ڪو بہ ڌيان ڪو نہ ڏنائين. اچي پڪن جي ويجهو پهتو ۽ ذڪر "لا الہ الا اللّٰہ" جو آواز ڪن تي پيس. اتي پاڻ سنڀاليائين تہ ڪٿي اچي ويو آهيان! اٺ واري کي چيائين تہ هاڻي اُٺ تکڙو هڪلي نڪري هل ۽ پاڻ چادر سان ڪڍي جهنڊ هنيائين، انهيءَ خيال سان تہ انهن فقيرن تي نظر نہ پوي، متان گنهگار ٿجي. هوڏانهن پڪن وارا صاحب بہ فقراءَ سميت اچي ڪچهري واري ٿلهي تي سويرو ئي ويٺا ۽ فقراءَ کي ٻڌايائون تہ اڄ اسان جو دوست اچي ٿو. جڏهن شاهہ صاحب اچي ٿلهي جي برابر ٿيو تہ پڪن وارن صاحبن چيس تہ "حاجي حيدر شاهہ! اسين اوهان کي ڏاڍو ياد ٿا ڪريون." اهي لفظ شاهہ صاحب جي ڪن تي پوندا ويا ۽ شاهہ صاحب هلندي اُٺ تان پاڻ ڪٽي ڇڏيو ۽ ڊوڙندو روئندو اچي حضرت مخدوم صاحب جي قدمن لڳو ۽ گوڏا پيچي واريءَ ۾ ويهي رهيو. جَٽ کي چيائين تہ .ابا. هاڻي توکي موڪل آهي آءُ منزل تي پهتس." شاهہ صاحب بيان ڪندو هو تہ جڏهن هو صاحب حج لاءِ روانو ٿيو هو تڏهن حرم شريف ۾ نماز بعد سلام ورائڻ وقت هي آواز ٻڌندو هو تہ "حاجي حيدر شاهہ! اسين اوهان کي ڏاڍو ياد ٿا ڪريون". حيران ٿيندو هوس تہ هي آواز ڪٿان آيو. اڄ اهو ئي آواز ۽ اهي ئي لفظ ٻڌم. شاهہ صاحب جا وڏا تہ اصل کان حضرت غوث الحق مخدوم نوح رحمة الله عليه جا مريد هئا. پاڻ بہ ان

Gul Hayat Institute

وقت ۾ بيعت ڪري ذڪر جي تلقين ورتائين سندس ڀيهان اڄ ڏينهن تائين سڀيئي ڳوٺ ڄائي جا سلامي آهن

ست بگهاڙين جو قصو:

هڪڙي ڏينهن پڳن وارا صاحب رحه پنهنجا ٻڌائڻ جي هالن مان نڪري ڪنهن طرف ڏي ويا هئا سيني مٿن ماڻهن خادمن کي پنهنجي ۽ نڪتو ٿيو ڪين مٿن ڪين گڏجي له جدا جدا طرفن ڏانهن نڪري ويا انهن گڏجڻ جي هڪڙي ٽولي جي پيچ تي ڪنهن راهگير ٻڌايو ته اسان رستي هڪ ۽ مٿي ٿيو آهي جيڪو وارين ۾ ويٺل هئو راهگير کان ڏس پتا پڇي ان هنڌ تي ويا ڏسن ته پڳن ڌڻي رحه ڪنڊ هيٺ ڪيو وارين تي ويٺا آهن ۽ سندن چوطرف ست بگهاڙيون دائرو ٺاهيو ويٺيون آهن بگهڙن جي ڪيس ان ساڻ دشمني مشهور هئي اهو منظر ڏسي سڀني ماڻهو بگهاڙين کي هڪلڻ لڳا جيئن ئي اڳتي وڌيا ته سٽ ئي بگهاڙين گڏجي مٿن حملو ڪيو ۽ پڳن وارن صاحب جي نزديڪ اچي ته ٿيو آخر سڀني ٽولا جي ماڻهن ۽ گڏجي ۽ سڀني ڪهاڙين کي بگهاڙين کي مارڻ لاءِ نڪتا ايا ٿورو اڳتي وڌيا ته معلوم ٿيو ته پڳن ڌڻي رحه صحيح سلامت ڳوٺ پهچي ويا آهن

ميان امين محمد اُجرا دلبر دل جا يار
پڻين خداوند خلقيون پاڪ پروردگار
توکي نر نوازيو عالم جي سرڪار
تون پاڪيل پنجن تنن جو سائين ڏيهه ڏکي ڏاتار

حضرت مخدوم طالب المولي ڪليات امين ص 44۔ 46. مضامين طالب المولي
سيد حيدر شاهه حيدر اجناني رحه جي ولادت 1831ع ڌاري ٿي سندس انتقال 19 آڪٽوبر 1885 مطابق 10 محرم 1303هه تي ڳوٺ اجن شاهه ۾ ٿيو. 22 مئي 1994ع تي نصر ناز ڪراچي ۾ سيد احسن الهاشمي سيد علي احمد شاهه ۽ سيد خورشيد احمد شاهه سان سندن خاندان بابت تفصيلي گفتگو ٿي جنهن ۾ ڪافي معلومات ملي سيد احسن الهاشمي صاحب ٻڌايو ته سندس ڏاڏي سيد حيدر شاهه حيدر جي عمر انتقال وقت 55 سال ڪن هئي في الحال انهيءَ معلومات کي مستند سمجهي سيد حيدرشاهه حيدر جي ولادت جو سن 1831ع ڄاڻايو اٿم (مصنف). ڏسو ضميمو: 6.

Gul Hayat Institute

توکي دعا دستگير جي ميان ملڪ ڌڻي مختارَ
تنهنجي مدد محمد ﷺ ڪارڻي ۽ چڱا چارئي يارَ
ڪج مهر منٺار سان سائين ڏيهه ڌڻي ڏاتارَ
آهين وڏو آڌار ڪنڌي ڏينهن قيام جي
منٺار فقير راڄڙ[254]

وصال:

قطبِ دوران، عارف الوقت عاليجناب حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه جن جو انتقال 26 رمضان 1303هه[255] بمطابق 29 جون 1886ع تي اڱاري جي ڏينهن هالا ۾ ٿيو. ساڳئي ڏينهن سج لٿي کان پوءِ قدر جي رات 27 رمضان 1303هه/29 جون 1886ع تي ڪين صاحب الفيض والفتوح غوث الحق حضرت مخدوم نوح عليہ الرحمت جن جي پيرانديءَ کان درگاه شريف جي وڏي قبي ۾ سپرد خاڪ ڪيو ويو.

---

[254] رسالو رهنمائي، ڏهر نمبر 2، ص: 48.

[255] گنجنۂ اوليا، ص: 199/ گنجينۂ اسرار سروريہ، ص: 14.

مولانا دين محمد وفائي، تذڪره مشاهيرِ سنڌ جلد 1، ص: 175 تي ۽ پروفيسر محبوب علي چنا، ڪلياتِ امين جي ص: 40 تي ۽ ڪچڪول ۾ ڏنل حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليہ الرحمت جي سجّاده نشينن واري فهرست ۾ غلط فهميءَ کان حضرت مخدوم محمد امين ثالث رحمة الله عليه جن جي وصال جي تاريخ 27، رمضان 1303هه ڄاڻائي آهي ۽ ساڳئي طرح پروفيسر محبوب علي چنا صاحب مذڪوره اسلامي تاريخ جي عيسوي تاريخ وري 29 جنوري 1886ع بروز اربع لکي آهي جنهن کي تذڪرن ۽ بعد جي مؤرخن ۽ محققن پنهنجي تصنيفات ۾ ورجايو آهي جيڪو درست ناهي. حقيقت ۾ حضرت مخدوم محمد امين پکن ڌڻي رحمة الله عليه جن جو انتقال 26 رمضان 1303هه تي سج بيلي ڏينهن ڌڻي جو ٿيو هئو پر سندن تدفين سج لهڻ بعد ٿي هئي، اسلامي دستور موجب سج لٿي کان بعد تاريخ متجيو ٿي وڃي. سيني شعرا حضرات پنهنجي شعرن ۾ 27 رمضان 1303هه چئي آهي جيڪا پکن وارن صاحب جي وصال جي نہ پر سندن تدفين جي تاريخ آهي. گنجينۂ اوليا ۽ گنجينۂ اسرارِ سروريہ ص: 16 تي پکن وارن صاحبن جي وفات جي تاريخ، وقت ۽ ڏينهن واضح لکيل آهي جيڪو هن طرح آهي: "وصال حضرت مخدوم امين محمد ثالث رحمة الله عليه 26 رمضان 1303ھ، بروز سہ شنبہ وقت کیاس۔" اهائي ساڳي تاريخ سندن مزار جي پيرانديءَ کان لڳل تختيءَ تي پڻ درج آهي، تقويم هجري مطابق 26 رمضان 1303هه. 29 جنوري 1886ع نہ پر 29 جون 1886ع ٺهي ٿي ۽ ڊاڪٽر بلوچ "ڪافيون" ۾ پڻ اها تاريخ لکي آهي.

Gul Hayat Institute